

A TINÓJÁRÁSI TELEPÍTÉSKÍSÉRLET KÖRÜLMÉNYEI

(Adalék Rigó János mozgalmi múltjához)

Szabadka egyetemes munkásmozgalmának egyik legállhatatosabb és legszélesebb látókörű harcosa Rigó János.¹ Erre vonatkozólag a Szabadkai Történelmi Levéltárban több okmány is található, ám ezúttal igyekszünk Rigó életéből olyan pillanatképeket felvillantatni, amelyekről tudtunkkal eleddig a nyilvánosság nem értesülhetett. Itt elsősorban az 1896-ban meghiúsult telepítési kísérletére gondolunk.

De mielőtt részletében is méltatnánk Rigónak e rendkívüli eredeti elképzelését, feltétlenül rá kell mutatnunk a döntő fontosságú gazdasági tényezők mellett családi öröklésből fakadó korai harciasságára és kitartására is, mert csak így tárulhat teljes kép elénk.

Hiszen tántoríthatatlan álláspontjában már idősb Rigó János² temetőőr is, aki a legnagyobb lelkiismeretességgel végezte kötelességét a Bajai temetőben, ám mégis gyakorta került ellentétbe a hatósággal. Ifjabb Rigó János tehát már kora ifjúságától szemmel tarthatja a történeteket, és amikor 1868-ban temetőőrnek³ választják, úgyszólván egy életen át elkötelezett harcosává válik a közügynek. Hallatlan komoly állásnak tekinti hivatását! Minden cselekedete a Bajai temető szépítésére irányul és amikor „sírkertésznek”⁴ választják hosszú listán bemutatja a „Bajai temetőn a közügy díszére tett kiadásait”. Saját költségén újítja azt fel: körülárkolja, kutat, padokat, utat épít stb., és végtelenül elégedett teljesítményével. Majd a tanácshoz beadvánnyal⁵ fordul segélyért, hogy „a budapesti úgynevezett Kerepes úti temetőt legalább négy napon keresztül kellően átnézve tanulmányozhassam, és így e tekintetben ismereteimet bővítve a nálunk levő sírkertek bizottságilag és közgyűlésileg tervbe vett renoválásánál a közcélra értékesíthessem”. Csak később értesülhettünk, hogy Rigó főkapitányi bizonyítvánnyal, de saját költségén utazott e tanulmányútra.⁶

Közben a városi tanácsnál kiharcolja, hogy a csőszházon némi átalakítást végezzenek, így részben rendeződik lakásviszonya is.

Újabb terjedelmes folyamodványában⁷ „bonckamra” és „virágház”

építését sürgeti. Egyúttal mellékeli az általa elkészített tervrajzokat, hogy ezzel is könnyítsen az előjáróság gondján. Újabbnál újabb ötletei támadnak, és ötven évre előremenőleg latolgatja a temető sorsát, majd hirtelen felocsudva ekképpen folytatja: „Most veszem észre, hogy én tárgyalok is, nem csak folyamodom...”

Rigó mestere az érvelésnek. Beadványaiban széles látókörével lelkiállapotát is párosítja, amely idővel mind realisabb alapot nyer.

Az elmondottakat bevezetéképpen olyan céllal tettük, hogy valamilyen formában érzékeljük hőszünknel a már ifjú korában jelentkező közügy iránti áldozatkészségét; ő azonban csakhamar rádöbben, hogy egy zárt világon belül — mint amilyen a temető — bizony nagyon nehéz a közösségért áldozni. Többet akar adni! Ám ekkor pedig néhány évtizedig a mindinkább bonyolódó társadalom forगतagába kerül. A számtalan megpróbáltatás és igazságtalanság mégsem térítheti le útjáról, hiszen látva a társadalom gazdasági tehetetlenségét és romlottságát valamiképpen kiutat igyekszik találni: szervezett formában óhajt a munkanélküliségen segíteni és így születik meg telepítési gondolata.

1895. márc. 12-én Drenkovics András aláírással terjedelmes beadvány⁸ érkezik a szabadkai Városi Tanács címére, amelyről csakhamar kitudódik, hogy a sorok mögött Rigó János és társai állnak. Különbben a telepítéssel kapcsolatos összes beadvány (kivéve a gyűjtőív), valamennyi Rigó János kézírása. Tehát nyilvánvaló az előjáróság előtt is a gondolat kezdeményezőjének kiléte.

Már a folyamodvány legelején világosan látható, hogy szó sincs zsák-bamacskáról: Rigó és társai a hatóság engedélyét kéri a város bel- és külterületén lakó 950 munkabíró család összeírására. Megtelepedés célpontjaként a város határához tartozó egykori Kelebiai-pusztta közelében elterülő és az „állami iskola alaphoz” tartozó Tinójárasi-pusztát szemelték ki. Szabályos engedélyért folyamodnak annál is inkább, mivel a jövőben tisztos megélhetésre számítanak, és örökváltsági joggal óhajtják megszerezni összes épületeivel az említett kincstári birtokot. Szerintük a megszerzés módját bizonyos becsérték szerint kellene lebonyolítani, melynek alapján a földek három osztályba sorolandók. Az első osztályú föld holdját 140, a másodikét 130, míg a harmadosztályúét 120 forint értékben kellene a „magas kormány” felértékelnie.

A települők lakóházaikat meghatározott feltételek mellett kölcsönön építenék fel. Majd Rigóék így folytatják: „... mi a 950 családra szükséges belsősegeket az utcákon kívül 800 négyszögöles területekre számítjuk kiméretni, és ezek kapcsán egyenként és külön 10—10 holdas 48 kerületben 20—20 lakházat és pedig minden egyes sorban öt-öt házat számítunk építeni, mindmegannyit több oknál fogva háttal az utcákra...” A negyvenkilencedik parcella a község központját képezné, azaz a piac- és templomtér helyét. A 17 734 holdat kitevő Tinójárasi-pusztából kb. 17 000 hold lenne a települők által kisajátítandó, míg a többi

fennmaradt terület közutakra, utcákra, temetőnek, vásártérnek, de nem utolsósorban népkert létesítésére használná fel.

Szembeötlő Rigóék alapos hozzáállása. Feltétlenül figyelmet érdemel az árnyas népkert létesítésének gondolata, hiszen a csökkentett óraszám-mal dolgozó munkásnak pihenésre alkalmas környezetre is szüksége van.

A már meglevő gazdasági épületek lebontott anyagából pedig község-házát, paplakot, négy iskolát, két óvodát, aggok házát, kertészlakot és csöszlakot építenének. Külön hangsúlyozzák, hogy valamennyi épületet a kor igényeinek megfelelő gazdasági melléképületekkel látnák el. A meglevő gabonamagtárt ideiglenesen templommá alakítanák át, hiszen így az általános munkanélküliség és a mindjobban terjedő szocialista tanok ellen nemcsak fizikailag, hanem szellemileg is ellenállhatnak.

Itt megjegyezhető: Rigóék utóbbi kijelentése tulajdonképpen a hatóság kedvébe igyekszik járni, hiszen félév leforgása alatt szeretnék véghezvinni elképzelésüket, és ezért kellene a város országgyűlési képviselőjének az ügyben mielőbb intézkednie.

Nem feledkezhetünk meg a Rigóék által mellékelte gyűjtőívről sem, amelynek értelmében az összeírt családtagok önkéntes hozzájárulással fedeznék a szükséges készkiadásokat, de ez minden zsarolási cél nélkül bonyolódna le.

A tanács 1895. június 30-án hozott határozata alapján Rigó János és társainak kérvénye véleményezés végett a rendőrkapitányi hivatalnak adatik ki. Szalai Mátyás rendőrkapitány október 21-i jelentésében arról értesíti a városi tanácsot, hogy a település a törvény keretén belül engedélyezett, így a kérelmezők ellen elvileg nem tekinthető kifogás. De hozzáteszi: „Ismerve azonban folyamodók nyughatatlan természetét, félő, ha nekik az előzetes költségek gyűjtésére engedélyt adunk, hogy azt másra fogják fordítani...” Ezért település iránti kérelmüket előbb a belügyminisztériumhoz terjesszék fel.

Különben várható volt a rendőrkapitány fenti döntése annál is inkább, hiszen Rigó János már nem először tör borsot a hatóság orra alá.

A rendőrkapitányi jelentés alapján a városi tanács is egyetért abban, hogy Drenkovics Antal (alias Rigó János) és társainak települési óhaja egyszerűen a lakosság megtévesztésére irányuló cselekedet, ennél fogva az összeírási engedélyre egyelőre nem jogosultak.

Ha valaki a fennmaradt okmányok alapján elkíséri Rigó Jánost életútján sok esetben meggyőződhet a hatóság iránt tanúsított furfangos magatartásáról. Ezúttal is előbb a főispánt igyekszik megnyerni, azonban az 1896. január 25-én kelt beadvány⁹ egyben panaszirat is: Rigó világos képet rajzol települési szándékáról és méltatja a rendőrkapitány hozzáállását az ügyhöz. Elmondja, hogy Szalai Mátyás ígéretet tett a település kieszközlésére nemcsak a tanácsnál, hanem Vermes Béla országgyűlési képviselő segítségével a „magas kormányznál” is. Előzékenysége tetőfokán a rendőrkapitány saját lakásán törvénykönyvekkel, ital-

lal és szivarral traktálta Rigó Jánost és társait, ezáltal is kifejezve irántuk tanúsított jóindulatát.

Ilyen előzmények után Rigóéknak nem volt más tennivalójuk, a nagy fáradtsággal és költséggel összegyűjtött adatok alapján megszerkesztették a beadványt és az aláírásokra alkalmas felhívási nyilatkozatot, illetve a gyűjtőíveket, hogy a rendőrkapitányi engedély kézhez vétele után — az ide vonatkozó törvény keretén belül — legott megkezdhesék szervezkedésüket.

Szalay Mátyás rendőrkapitány azonban elhallgatja a településhez ígért erkölcsi támogatását és engesztelésül Rigó Jánost kinevezi az államvasút építkezésénél munkásfelügyelőnek, míg Drenkovics András dohánytermelőt megfélemlítette, illetve lebeszélte települési szándékáról. Rigó azonban visszautasítja a felkínált hivatalt, és beadványában arra kéri a főispánt, hogy haladéktalanul intézkedjen az ügyben, és eszközölje ki az engedélyt, mert különben a belügyminiszternél lesznek kénytelenek a sok „galádságot ecsetelni”.

Schmausz Endre főispán 1896. január 29-én utasítja a rendőrkapitányt, hogy szíveskedjen jelentést adni a panaszirattal kapcsolatban.

Szalay Mátyás február 7-i feliratában¹⁰ többek között így tudósítja a főispánt: „... Ezekből kitűnik, hogy a feljelentő által panaszolt ügy a feljelentés beadása előtt már általam elintéztetett.

De bármikor nyert is ezen kérvény elintézését, melyet különben éppen social-politica-i szempontból nem tartottam alkalmasnak előbb elintézni, — ahhoz Rigó Jánosnak semmi köze, mert a 4653/895 számú kérvényt ő alá nem írta, arra pedig, hogy ő annak elintézését sürgesse, neki Drenkovics felhatalmazást nemcsak hogy nem adott, de sőt miként Rigó János panaszolja, annak sorsával már egyáltalán nem is törődik.

Ily körülmények között jogosult panasz nem lévén, tisztelettel kérem méltóságod, hogy jelentésemet kegyesen tudomásul venni . . .”

Rigó nemsokáig tétovázik: 1896. február 15-én társával Hügyák Antallal terjedelmes beadvánnyal¹¹ fordul a belügyminiszterhez. Csakúgy, mint a főispánhoz benyújtott folyamodványban, ezúttal is települési óhajuk körülményei, viszontagságai rajzolódnak ki, majd felsorolják az akadályokat. Főleg a rendőrkapitány tarthatatlan magatartását ecsetelik, aki basáskodásával kerékkötője az egész folyamatnak. És ami a települési szándékától megfélemlített Drenkovics András dohánytermelőt illeti — folytatják továbbá Rigóék — legutóbb úgy nyilatkozott, hogy ő tőle „biz ott is rothadhat a településre vonatkozó hatósági végzés vagy engedély,” de a rendőrkapitánytól emiatt nem vesz haragot magára.

Rigó és Hügyák ezután világosan kimondják, hogy települési ötletük nem a rendőrkapitánytól való félelmükben született meg, hanem „hogy az agrárkérdés legközelebbi okszerű megoldása bennünk már egy szervezett készen levő — települni vágyó összeválogatott családokat, itt hagyva ezeknek rendelkezéseire, az általunk renyhésegeik miatt településre nem ajánlható, potya munkakedvelőket . . .” Majd beadványukat

azzal zárják, hogy a bajok orvoslását egyedül és kizárólag a belügyminiszter bölcs elhatározásától várják, hiszen ezáltal több száz család sorsa oldódna meg.

Amíg a belügyminisztériumi válasz késlekedik, Rigó János nem ül ölbe tett kézzel. Felkerekedik és újból a főispánhoz fordul.¹² Kifejezi óhaját, hogy 1896. márc. 30-án a főispánnal a hivatalos órákban élőszóval szeretne a telepítéssel és a Munkásképző Egyesülettel kapcsolatban elbeszélgetni, mivel mindmáig a belügyminisztertől válasz nem érkezett. Holott a munkanélküliek száma nap mint nap növekszik, a hatóság pedig tehetetlenül szemléli a történeteket. Ennek ellenére az illetékesek a telepítés elé mégis akadályokat gördítenek. A munkásoknak csak egytized része foglalkoztatott 50 kr. napidíj mellett. Bizony ez édeskevés egy család megélhetéséhez. A legnagyobb kérdés tehát a „munkabíró, de munkanélküli teljesen vagyontalan...” családok helyzete, amely az egész társadalomra nézve nagy veszélyt rejtget magában. Végül Rigó János társai nevében beadványát azzal zárja, hogy „mi magunk magunkon akarunk segíteni”, amelyhez azonban az illetékesek erkölcsi támogatását várják.

Schmausz Endre főispán komolyabban elgondolkodik a dolgon, és 1896. április elsején fogadja Rigó Jánost és társát. Figyelmesen meghallgatta őket, majd határozottan kimondja, hogy Tinójárás „betelepítés tárgyává nem tehető”, és amennyiben újabb kérvénnyel traktálják a tanácsot, úgy azt rögvest a minisztériumhoz utalják fel. Ezután a főispán figyelmezteti őket, hogy „a hatósághoz illedelmes hangon beszéljenek”, mert ezáltal az illetékesek is másképpen fognak viszonyulni irántuk. Hogy felcsigázza Rigóék érdeklődését csak úgy mellékesen megjegyzi: „... tudomásom szerint Kunbaján f. hó 6-án gr. Teleky-féle birtokból 4000 hold 38—42 évi fizetési feltételekkel eladatik.” Végül felkéri őket, hogy „a kereset nélküli dolgozni akaró ismerős egyéneket...” írják össze, akik majd a város középítkezésénél, vagy egyéb munkáknál, — esetleg egyes gazdáknál — alkalmazást nyerhetnek.

A beszélgetés legvégén Rigó János a főispán szíves figyelmébe ajánlja a vármegyei közigazgatási bizottsághoz intézett telepítésre vonatkozó kérvényét. A főispán megígérte, hogy a kérvényt harminc napon belül át fogja tanulmányozni.

Közben a városi tanács (a rendőrkapitány megszövegezésével) Rigó János és Hügyák Antal kérvénye kapcsán „felette sürgős” megjegyzéssel feliratot¹³ intézett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz:

„Rigó János városunkban ismert agitátor, ki a hatóságnak s a hatósági személyeknek folytonos és alap nélküli támadásával az egyszerű napszámos és földműves népeknek pedig félrevezetésével már nem egyszer kellemetlenséget csinált — s ezen körülmény magyarázza meg azt, hogy mily címen csatlakozik be most is Drenkovics András neve alatt beadott s a tanács által már elintézett kérvény további sorába...” áll a feliratban. A városi tanács végül a rendőrkapitány ellen intézett sér-

tegetésekről tudósítja a minisztériumot és a kérvények „érdemleges elintézését” várja.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1896. április 26-án megszövegezett rövid leirattal válaszol:

„Rigó János és Hugyák Antal szabadkai lakosok folyamodványát, melyben a vallás alap tulajdonát képező tinójárasi pusztának telepítésére való átengedését kéri a tanácsnak f.é. április hó 12-én 3404. sz. a. kelt felterjesztésére a csatolmányokkal együtt azzal küldöm le, hogy folyamodókat értesítse hogy kérelmüket teljesítendőnek nem találtam.” A városi tanács 9003/tan. 896 határozatával Rigó Jánost és Hugyák Antalt értesíti a leiratban foglalt végleges döntésről.

Ezzel végződött Rigó települési ügye.

Időközben élete mind zajosabbá válik: hallatlan erőfeszítések árán igyekszik megalakítani az Általános Munkésképző Egyesületet, de ugyanakkor a hatósággal számtalan függőben maradt fegyelmi ügye vár elintézésre: munkásgyűlésekkel, útlevélhamisítással, a hatósági személyek név szerinti kipellengérezésével stb. kapcsolatban. Így szorult háttérbe lassan települési terve.

Nos, mielőtt néhány szóval boncolgatnánk az elmondottakat, szükségét érezzük megvizsgálni Rigó és társainak megmozdulását szélesebb keretek között is: a társadalmi állapotokat tükröző filozófiai álláspontok vetületében; más szóval a társadalomfilozófia fejlődésének egyes időszakaiban mennyiben fáradozott újabb életközösségek és életfeltételek kialakításán?

Platon „eszményi államról” ábrándozik, ezáltal mintegy útmutatás-ként szolgálva a későbbi utópisztikus elméleteknek.

Morus Tamás az utópikus szocializmus és ezzel párhuzamosan az államregény műfajának megteremtője, aki a magántulajdonon alapuló társadalmi renddel szembeállítja eszményi társadalmi rendjét. „Új szigetét” Utópia államban keresi, amelynek polgárai főleg termelőmunkával foglalkoznának meghatározott munkamegosztás alapján.

Tommaso Campanella „Napállam” című államregényében egy utópikus kommunista rendszert rajzol meg, amelyben az értelmiség- „a bölcsek rendje” kormányozná az államot. Államában nincsenek rab-szolgák és nemesek, de az iparos osztály fontos szerepkört töltene be. A magántulajdon a társadalmi egyenlőtlenség előidézője, valamint a tudomány, technika és művészet kerékkötője. A „Napállam” lakói „teljes mértékben maguk gondoskodnának magukról...”

Fourier és hívei utópista elképzelésükben a társadalmat közös termelésen és fogyasztáson alapuló zárt közösségre, ún. falanszterre osztanák. E felfogás szerint a társadalom 400 családból, azaz 1200—1800 emberből állna, amelyben mindenki szigorú rendben, tehetsége szerint végezné munkáját.

Robert Owen 1823-ban „Új Harmónia” néven kommunista községet alapított Amerikában, de ez csakhamar feloszlott. — Később ilyen sors

várt Etienne Cabet „ikáriai” kommunista telepeire is. Cabet az „Ikáriai utazás” című fantasztikus regényében vázolta fel a kispolgári kommunizmus elméletét.

Sorolhatnánk még a többi utópista filozófust is, ám látható, hogy „nem mindenekelőtt egy bizonyos társadalmi osztályt, hanem mindjárt az egész emberiséget akarták felszabadítani.” Elméletük nem a társadalmi fejlődés törvényein alapszik. Habár elítélték a tőkés társadalmat, azonban abból igazi kivezető utat képtelenek mutatni.

Azonban a tinójárasi telepítési kísérlet már meglehetősen érett társadalmi viszonyokon belül történik. A társadalmi fejlődés törvényei és mozdítóerői mindinkább nyilvánvalóvá válnak a munkástömegek soraiban is. Így Rigó János kérelme magától értetődőnek tekinthető, ám korában — legalábbis Szabadka környékén — mégis egyedülálló vállalkozás. Itt már meghatározott társadalmi osztály felkarolásáért folyik a küzdelem, amely tulajdonképpen egyfajta menekülés a süllyedő hajóról azaz „új szigetre”: a kenyeret nyújtó jövő szigetére.

Amíg az utópisták főleg különböző államregényekbe szőtték álmaikat a társadalom bilincseitől való szabadulásukban, addig Rigót és társait a kézzelfogható valóság kényszeríti cselekedetre — a kivezető út elérésére.

Végezetül tehát az egész vállalkozás jelentősége főképpen abban rejlik, hogy egy adott társadalomban nemcsak az állam (a hatóság) szervezheti a telepítést, hanem megfelelő pillanatban a munkásosztály is.

Jegyzetek

1. Rigó János szül. 1845. márc. 25-én Szabadkán
2. Szabadkai Történelmi Levéltár (a továbbiakban: Levéltár),
Városi tanács, 2643/polg. 1865
3. Levéltár, Városi tanács, 5839/polg. 1868
4. Levéltár, Városi tanács 6766/polg. 1877
5. Levéltár, Városi tanács, 5748/polg. 1879
6. Levéltár, Városi tanács, 9841 II. $\frac{1885}{473}$
7. Levéltár, Városi tanács, 5852 II. $\frac{1885}{473}$
8. Levéltár, Városi tanács, XIX. $\frac{38}{1895}$, 4653
9. Levéltár, 67/főisp. 1896
10. Levéltár, 146/főisp. 1896
11. Levéltár, Városi tanács, XIX. $\frac{38}{1895}$, 18609
12. Levéltár, 259/főisp. 1896
13. Levéltár, Városi tanács, 3404 XIX. $\frac{38}{1895}$

MELLÉKLET

Drenkovics András (alias Rigó János) beadványa 1895. márc. 12-én:

„Tekintetes Tanács!

Alulírt mély tisztelettel járulok leendő összes ügypártársaim nevében is a tettes tanács kegyes színe elé, alázatosan esedezvén azon, miszerint Szabadka szabad királyi város előljárósága endegelmével a bel- és külterületén lakó, munkabíró tisztes családjai közül minden zsarolási cél nélkül legalább is hogy egy 950 család apát önkéntes hozzájárulásuk és bele egyezésükkel íratassunk, avagy írassunk össze.

Az állami iskola alapokhoz tartozó, úgy nevezett Tinójárási-pusztán való megtelepedésünk végett előlegesen szükséges összes íratkozásaink elé gördülhető akadályokat pedig elhárítani, illetve mint illetékes hatósági erkölcsi testület, azt tőle kitelhető módozatok közt az ide vonatkozó telepítvényekről szóló törvények keretén belül, elősegíteni méltóztassék. Annyival is inkább, mivel mi a leendő munkáink után való tisztes megélhetés szempontjából az imitt nevezett Kincstári birtokot örökváltság joggal óhajtjuk megszerezni, az összes rajta levő épületekkel együtt... Az illetékes miniszterek közbejöttével felvehető becsérték szerinti összegekért... Avagy ha lehetséges? a múlt 1894-ik év folyamán a Magas Kormánnyal történt Pusztá Péteriek feltételei értelmében. Jelesem:

Át adja a Magas Kormány a Tinójárási-pusztát a rajta levő épületekkel együtt aránylag megfelelő becsérték szerint, melynek alapján a külsőségeket szakértők közbejöttével három osztályban sorolván, s az azokat 1600 négyszögölével számítva katasztrális holdját, miből kifolyólag az 1° osztályú földnek holdját o. é. 140 frt. a 2^{ik} osztályú földnek holdját o. é. 120 forintokért hajlandó 10—15 és 20 holdnyi mennyiségekig aránylagos minőségben való felosztással, a települő családok nagysága szerint birtokokban bocsátani.

Még a szükséges lakházaink felépítésére egyenként és külön négy négyszáz forint kölcsönt közvetíteni ígérte, melynek kapcsán azt is megígérte, miszerint az 1° két év alatt egyéb még hátra levő gazdasági kellékeiknek könnyebben való beszerezhetése szempontjából semmit sem fogunk fizetni, s így csakis a 3^{ik} termést megelőző új év napján kezdjük meg valamely hazai pénzintézetnél a 34 év alatt lejáró amortizációs kölcsönt megfizetni. Amit mi úgy az államra — valamint magunkra és hozzánk tartozóinkra nézve hasznossáknak vélünk, s azt ezen vagy ezekhez hasonminőségű módozatok közt elfogadjuk.

Megjegyeztetvén imitt, miszerint mi a 950 családra szükséges belsőségeket az utcákon kívül 800 négyszögöles területekre számítjuk kiméretni és ezek kapcsán egyenként és külön 10—10 holdas 48 kerületben 20—20 lakházat és pedig minden egyes sorban öt-öt házat számítunk építeni, mindmegannyit több okoknál fogva háttal az utcákra, s mind ezeket önválasztotta felügyelő bizottság közvetítése mellett... míg a 49 parcella lenne a község központján piac és templom térnek beosztva... s így tovább.

Számítunk ezeken felül minden háztartás részére 8—800 négyszögöl térségű here és burgonya alá való földeket a leendő község közvetlen környezetén kiméretni, úgy azonban, hogy a 17734 holdat kitevő pusztából, mint egy 17000 hold lenne általunk kisajátítandó, míg az ezen felül mutatkozó 734 hold felhasználódna részint közutakra, részint utcákra, valamint vásártérnek, nem különben temetőnek, gyümölcsfa oskolának és a már meglevő Akácfas erdőnek

esetleges kibővítésére, s mind azon közcélokra, amik egy jó berendezett községnek kimaradhatatlan kellékét képezhetik... milyenek például az olykor üdülést nyújtható árnyas népkertek, s.a.t.

Ami pedig a most meglevő gazdasági épületek ellenértékét illeti, az azok lebontásából nyerhető fa... és egyéb anyagokért, építetünk részint azokból, részint más anyagok hozzá adásával — egy község házat, egy paplakot, egy kántor lakot. Négy oskolát. Két óvodát, egy szegények házát, egy gyümölcsfa kertész lakot. S végre egy köztemetői csósz lakást és ezeket mindmegannyit a viszonyok és a kor igényeinek megfelelő gazdasági mellék épületekkel együtt az ezekre külön felveendő kölcsönbőleszközlendjük... Míg azután minden egyéb köz kiadásainkat birtok aránylag viselendjük.

Nem különben a most ott levő legalkalmasabbnak mutatkozó gabona magért átalakítjuk ideiglenes minőségű templommá, hogy addig is míg az ott folytonos munkálkodásaink után remélhető tisztos megélhetésünkön kívül az Isten ígéinek otthonál egy alkalmas templomot építtethetünk, ahol közünnepeink alkalmával Isten imádás céljából legyen szerencsénk össze gyülekezhetni... Mert mi csakis úgy leszünk képesek a *ragályszerű általános munka hiány* és az ebből kifolyó nélkülözések következményeként *felburjánzott államrendet bontható Szocialista tanoknak* ellentállni, ha nem csak fizikailag — hanem szellemileg is... időről időre — ezzel ellen irányban mindenha foglalkozhatunk.

Miknek elérhetése végett az ez értelemben szükséges lépéseket annak idején az általunk is nagyra becsült egyik bármelyik országgyűlési képviselőnk által a Magas Kormányánál megtévén, minket pedig a részletes feltételek megállapíthatása és a szükségképi szerződés aláírhatása végett, annak idején értesíteni méltóztassák. Mert ha csak lehetséges, úgy mi már az ez évi aratás után szeretnénk az ott leendő lakásainkat legalább illő tető alá hozni... Melyek elmondása és újbóli figyelemben ajánlása után maradván a

Tekintetes Tanátsnak társaim nevében is alázatos szolgálja

Drenkovics András!
Tompa Zsíroskúti lakos."

„Gyűjtő — ív!

Az úgynevezett Tinójárasi kincstári pusztán való megtelepedhetésünk szempontjából, minden zsarolási cél nélkül, az ide vonatkozó törvényeink keretén belül szükséges szervezkedés és annak idején az ezekből kifolyólag egyik országgyűlési képviselőnk vezetése mellett felmenő öt- vagy hattagú, ügyeinkben eljáró bizottság felküldhetésének költségeire nézve.

Jelesen:

Ennek okszerű elérhetése végett beíratunk avagy beírunk egy hat családtagig kiterjedő, közénk okvetlenül szükséges iparost 10 hold földjugaléokra és egy az ő javára építendő lakházra, egyszersmindenkorra fizetendő 10 fillér lefizetése mellett.

Még egy ilyen, de ennél nagyobb számú családtagokkal bíró iparost beíratunk 15 hold föld és az ennek javára is szükséges lakház és egyéb jutalékokra, 15 fillér egyszersmindenkorra való lefizetése mellett.

Továbbá egy hat családtagig kiterjedő földmívest, mivel ezek csakis a föld-

mívelés hasznaiból élvén, beíratunk 15 hold föld s egyéb leendő jutalékokra, 15 fillér egyszersmindenkorra való lefizetése mellett.

Még egy, ennél nagyobb számú családtagokkal bíró életerős földmívest, beíratunk 20 hold föld és az ezeknek is szükséges lakház s egyéb ott leendő jutalékokra, 20 fillér egyszersmindenkorra való lefizetése mellett.

Mindezt azon világos kikötéssel érvényesítjük, hogy a gyűjtő-ívek tanúsága szerint befolyandó filléreket a nem lehetetlen gyanúsítás megerősítenése végett egy a belső- és egy a külső területen összeírtak közül választandó pénztárnok kezelje, hogy azokból minden késedelem nélkül fedezhetőek legyenek a bármikor is szükségelhető készkiadásaink.

E czélból tehát az itt beírt nevek után gyűjtött összeg minden hold földre egy fillér.

Nevezetesen:	Holdra	Fillér

Jegyzet!

Melley köztudomásra juttatjuk, miszerint a nevek előtt netalán látható + kereszt-jelek, a több egyéb okoknál fogva, csakis a kiselejtezeteknél fordulnak elő, miknek kapcsán az ilyenek a velünk való települhetésből végképp kimaradnak, mert az ilyeneket települhetés szempontjából nem ajánlhatja a

Véleményező Bizottság"

Rigó János és társainak 1896. márc. 26-i beadványa:

„Méltóságos Főispán Úr!

Bizalomtól áthatva fordulok Méltóságod többekáltal ismert nemesen érző szíve és nagylelkűségéhez, melyből kifolyólag esedezve arra kérjük, miszerint az itt helyi Munkásképző Egyesületnek megalakíthatása és ennek netaláni kimaradása esetén, mint egy ikertestvéreként általunk a múlt év folyamán, innen való kitelepülhetésünk céljából benyújtott kérvényeink ez idő szerinti miben létéről, folyó hó 30-án a hivatalos órákban minket élő szóval kihallgatni és lehetőleg legott megnyugtatni méltóztassék.

Már annál is inkább, mivel mind a két kérdésre nézve a n. m. Belügyminiszter úrhoz tett felfolyamodásunk óta, jó bőven eltelt már az érdemleges elintézésre megállapított törvényszerű 40 napi határ idő. S ezzel egyetemben Méltóságod becses tudomására juttatjuk, miszerint az itt helyi illetőségű munkások szerfelett való megszorodásából kifolyólag, ha közmunkákról okszerű módon ideje korán nem intézkednek, vagy azoknak a munkahiánym miatt szándékba vett kitelepülhetésük elé, a törvény és a józan ész ellenére ismét akadályokat gördítenek.

Úgy ez nem a rettegett Szocializmusra, hanem minden kétséget kizárólag országos anarchiára vezethet, amennyiben az itt helyi Elöljáróságunk részéről is történő azon félszeg intézkedés, miszerint ezentúl a mi munkásainknak

egyik héten 1/10 része, a másik héten ismét 1/10 része dolgozzon a város által adható közmunkákon 50 kr. napi díj mellett. Ez egy négy-öt családtagból álló kenyér kereső apának egyhéten 3 frt. szóval három forint munkabért eredményezhet, fejenkéntre mi esik ebből naponként, ki nem feledve a lakbért, tűzre valót, só, zsírt, lisztet, kenyeret és a test mezitelenységét beföldhető némi ringy rongyot sem, mert a húson kívül amire nem jut — mindezek okvetlenül szükségesek, amennyiben itt mindig a maguk kenyerén dolgoznak.

De figyelemre méltóbb ezeknél az a kérdés, hogy mi történjen télen- és így nyáron is a munkabíró, de munka nélküli teljesen vagyontalan és mindenből kiélt családokkal addig, míg ezek ismét munkához nem jutnak!? Ez oly kritikus kérdés, amely oly veszélyes lehet, hogy olyant még az Isten maga sem látott; amennyiben a Gazdák nem csak hogy illő munkabért, de munka erőnkhez képest megfelelő munkát sem adnak, s mi több! a törvények keretén belül álló kitelepülésünket is akadályozzák, ami ez idő szerinti Intéző Köreink részéről minden egyéb, csak nem józan gazdasági politika.

A bő termés daczára úgy látszik tehát, hogy ezek azt sem bánják, ha mi éhingségben halunk is meg — ezt pedig nem tesszük, azaz nem várjuk be egyebek kívül már csak azért sem, mivel a Nép ma már sokkal műveltebb és több, mint amilyen és amennyi száz évvel előbb volt. Szükséges tehát minden józan gondolkozású tényezőnek oda hatni, miszerint a létért való küzdelem a szélsőségig el ne fajuljon, azt meg kényelmes jó létünkben se feledjék el, hogy alkalmi időben minden száj — enni kér . . . azaz, hogy tisztos körülmények közt, minden jóra való embernek — élni tudni és élni hagyni kell.

Ezek elmondása és újból való becses figyelembe ajánlása után, arra kérjük Méltóságodat — mint a magas Kormány jogi és erkölcsi képviselőjét, miszerint a szükséghez képest, akár itt lent avagy fent hasson oda Nemes érzelmeinél fogva, hogy mi az ide vonatkozó települési törvényeink keretén belül, az általunk óhajtott kitelepülhetésünk annak idején érvényre juttathassuk, mert itt ma már sokaságunk folytán tisztos megélhetésünkre úgy sem számíthatunk, mivel sem a Városi Elöljáróság, sem pedig a Gazda Közönség részéről szükségleteink kielégítésére kellő munkakört nem találunk.

Végre bajaink jogszerű orvoslását, akár az egyik vagy a másik irányban juttathatjuk is érvényre — Méltóságod becses közre működése mellett, az nekünk körül belül egyre megy, mivel mind a kettőnek az az értelme, hogy egyebek közbejöttével mi magunk magunkon akarunk segíteni. S így bizalomtól áthatva már előre is köszönetünket nyilvánítjuk méltányos kérelmünk- és ügyünkben leendő erkölcsi támogatásunkért, s ezzel maradván

Méltóságos Főispán Urunknak
alázatos szolgálói
Rigó János és társai

Kelt Szabadkán 1896-ik évi Márczius hó 26-án.”